

dr hab. Stefan Dudra, prof. UZ
Instytut Nauk o Polityce i Administracji
Uniwersytet Zielonogórski

Zielona Góra, 24 września 2021 r.

**Ocena dorobku naukowego dr Ewy Godlewskiej
w związku z wnioskiem o nadanie stopnia naukowego doktora habilitowanego
w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie nauk o polityce i administracji**

1. Sylwetka naukowa i ocena dorobku naukowego dr Ewy Godlewskiej

Dr Ewa Godlewska związana jest z lubelskim środowiskiem naukowym, jest absolwentką studiów magisterskich (2004) oraz studiów doktoranckich (2008) na Wydziale Politologii Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. Od 2009 roku jest zatrudniona na stanowisku adiunkta w Katedrze Systemów Politycznych i Praw Człowieka. Rozprawa doktorska dr Godlewskiej dotyczyła Ochrony praw grup narodowościowych w Republice Austrii, która też pod takim tytułem została opublikowana w Wydawnictwie UMCS w 2011 roku. Sam fakt wydania drukiem doktoratu uważam za cenny pod względem dalszego rozwoju naukowego. Habilitantka jest osobą dość dobrze znaną w środowisku polskich badaczy zajmujących się m.in. polityką etniczną. Dysponuje dorobkiem może nie zbyt obszernym, ale ważnym naukowo i stanowiącym dowód o stałej i rozwijającej się aktywności naukowej. Na dorobek naukowy Habilitantki składają się m.in. dwie monografie autorskie, dwie monografie współredagowane, 16 artykułów w czasopiśmie naukowych, 28 rozdziałów w recenzowanych pracach zbiorowych pod redakcją, opracowania o charakterze redakcyjnym oraz osiem różnego rodzaju recenzji. Jest również autorką czterech haseł encyklopedycznych oraz napisała dwa słowa wstępne do monografii pod redakcją. Część dorobku była opublikowana w językach obcych (angielskim i niemieckim), część też za granicą (Słowacja, Ukraina). Na działalność i

aktywność naukową składa się również uczestnictwo w konferencjach naukowych i sympozjach. W tym zakresie dr Godlewska uczestniczyła aktywnie (wystąpienia z referatem) w 37 konferencjach naukowych, zarówno krajowych jak i międzynarodowych.

Zainteresowania Habilitantki od początku kariery naukowej są wyraźnie sprofilowane i koncentrują się wokół kilku, ściśle ze sobą powiązanych obszarów badawczych. Pierwszy z nich i jak wynika z publikacji najważniejszy, dotyczy ochrony praw mniejszości narodowych i imigrantów w Austrii. Drugi obszar związany jest z relacjami polsko-austriackimi, a trzeci z szeroko ujmowaną polityką etniczną współczesnych państw europejskich, w tym ochroną praw mniejszości narodowych i etnicznych. Odzwierciedleniem powyższych obszarów badawczych jest szereg publikacji (załączonych w przedłożonej dokumentacji), w których poddano analizie politykę Austrii wobec uznanych mniejszości narodowych (słoweńskiej, chorwackiej, węgierskiej, czeskiej, słowackiej i romskiej) oraz grup imigranckich, jak również wskazanie na istotę najnowszych zmian w szeroko rozumianej polityce etnicznej, wywołanej kryzysem migracyjnym w Europie.

Poruszane przez Habilitantkę w publikacjach problemy badawcze dotyczyły zarówno aspektów o charakterze ogólnym (ewolucja gwarancji prawnych, przeciwdziałanie dyskryminacji ze względów narodowościowych) jak i szczegółowych (m.in. aktywności politycznej mniejszości narodowych w Austrii, w tym ich udział w wyborach w kontekście partycypacji politycznej, rozwój mediów mniejszościowych w tym państwie). Osią analizy krytycznej były dwa elementy współczesnej polityki etnicznej Austrii (wzajemnie przenikające się, niekiedy oddziaływujące na siebie i uzupełniające się): status mniejszości prawnie uznanych (historycznych) i nieuznawanych (napływowych, o charakterze grup imigranckich).

Interesujący naukowo jest artykuł pt. *Kwestia dwujęzycznych tablic o charakterze topograficznym w Republice Austrii – prawo oraz jego realizacja*, [w:] *Mniejszości narodowe w państwach Unii Europejskiej. Stan prawny i faktyczny*, red. E. Godlewska i M. Lesińska-Staszczuk, Lublin 2013. Pewne wzorce rozwiązań mogłyby być zastosowane również w Polsce, gdzie do dnia dzisiejszego występują problemy z dwujęzycznymi tablicami o charakterze topograficznym. Egzemplifikacją tego zjawiska jest np. trwający od wielu lat konflikt o tablice w Bielance na Łemkowszczyźnie.

Ważnym elementem w naukowym dorobku Habilitantki jest również artykuł porównawczy dotyczący mediów mniejszości narodowych na przykładzie Austrii i Niemiec (*Media mniejszości narodowych na obszarze niemieckojęzycznym – przykład Austrii i Niemiec*, [w:] *Media mniejszości, mniejszości w mediach*, red. M. Adamik-Szysiak i E. Godlewska, Lublin 2014), w którym poddano analizie sytuację mediów w tych państwach, a przede

wszystkim stopień realizacji prawa do informacji przy wskazaniu systemu monitoringu przez instytucje Unii Europejskiej. W wielu przypadkach to właśnie instytucje UE mają znaczący wpływ na kształtowanie krajowych praw dotyczących ochrony praw mniejszości narodowych i etnicznych. Na te elementy słusznie w swoim dorobku naukowym wskazuje Habilitantka.

Wiele uwagi poświęca też partycypacji politycznej mniejszości. Jest to zagadnienie niezwykle istotne dla mniejszości narodowych i etnicznych. W wielu państwach kwestia ta pozostaje nie rozwiązana, wywołując kontrowersje, stany napięcia oraz postulaty wysuwane ze strony społeczności mniejszościowych (jest to też aktualny i nierozwiązany dotychczas problem w polskiej polityce etnicznej). Szkoda, że wielu publikacjach Habilitantka nie odnosi się do realizowanej po 1989 roku polskiej polityki etnicznej. Uważam, że byłby to ze wszech miar istotny element badań porównawczych i jednocześnie ukazujący w szerszym aspekcie realizowane, różne przecież polityki etniczne.

W ostatnim okresie wydawniczym Habilitantki daje się zauważyć skierowanie badań na zagadnienia poświęcone polityce imigracyjnej. Jest to zapewne związane z nową sytuacją społeczno-polityczną w Europie wywołaną tzw. kryzysem imigracyjnym. W opublikowanych artykułach analizie poddane zostały m.in. niezwykle ważne aspekty ekonomiczne polityki integracyjnej Austrii (E. Godlewska, *Ekonomiczne aspekty polityki integracyjnej Austrii wobec imigrantów*, „Przegląd Europejski”, 2018, nr 1) oraz ukazane na szerszym tle europejskim procesy związane z nasilonymi ruchami imigranckimi (E. Godlewska, *Polityka imigracyjna kanclerz Angeli Merkel z perspektywy austriackiej*, „Przegląd Zachodni”, 2018, nr 2). W tym ostatnim artykule wskazano na proces ewolucji jaki można było zaobserwować w polityce etnicznej Niemiec i Austrii w związku z kryzysem imigracyjnym. Szczególnie cenne było wyartykułowanie rozbieżności w realizowanej polityce etnicznej tych państw na tle wspomnianego kryzysu imigracyjnego.

Podejmowana także w artykułach naukowych problematyka ochrony praw człowieka wpisuje się również w kategorie ochrony praw mniejszości narodowych i etnicznych. W tym obszarze dorobek Habilitantki jest też znaczący.

Podsumowując dorobek naukowy dr Ewy Godlewskiej, chciałbym podkreślić, że uważam za niezwykle cenne z badawczego punktu widzenia, sprofilowanie badań naukowych i ich koncentrację na powiązanych ze sobą obszarach badawczych. Skupienie się na szeroko rozumianej polityce etnicznej (Austrii oraz wybranych państw europejskich) czyni z Habilitantki badaczkę o dogłębnej znajomości poruszanej tematyki.

2. Ocena rozprawy habilitacyjnej (osiągnięcia naukowego)

Przewód habilitacyjny dr Godlewskiej opiera się na osiągnięciu naukowym, jakie stanowi monografia *Polityka etniczna Republiki Austrii*, wydana przez Wydawnictwo UMCS w 2021 roku. W drugiej kolejności, na pozostałym dorobku naukowym, którego analizę przeprowadziłem w punkcie 1.

Monografia *Polityka etniczna Republiki Austrii*, stanowi swego rodzaju podsumowanie dotychczasowych badań Autorki nad austriacką polityką etniczną. Warto podkreślić, że jest też pierwszą, tak kompleksową monografią naukową, której tematem są doświadczenia austriackie w realizowanej polityce etnicznej. Muszę przyznać, że sięgnąłem po recenzowaną rozprawę z wielką ciekawością, gdyż dotyczy ona pośrednio również badań, które w aspekcie polskiej polityki etnicznej od wielu lat prowadzę.

Na wstępie chciałby podkreślić, że temat monografii został precyzyjnie określony ze wskazaniem na zmieniającą się strukturę społeczeństwa austriackiego. Na co wpływ miały i mają zarówno uznane mniejszości narodowe jak i społeczności imigracyjne. Jednym z głównych założeń pracy było „uznanie polityki etnicznej, rozumianej jako polityka publiczna adresowana do mniejszości narodowych i etnicznych, jak i społeczności napływowych zamieszkujących państwo, za niezwykle ważny element polityki wewnętrznej i zagranicznej państwa” oraz „poddanie analizie politologicznej polityki etnicznej Austrii, w tym teoretyczne umiejscowienie polityki etnicznej w strukturze obszarów, dziedzin i dyscyplin naukowych wraz z próbą zdefiniowania kluczowych kategorii i pojęć” (s. 15). Uważam, że zarówno wskazane cele główne jak i szczegółowe zostały przez Habilitantkę w większości osiągnięte.

Nie budzi też większych zastrzeżeń strona metodologiczna rozprawy. Prawidłowo zostały sformułowane cele pracy, pytania oraz tezy badawcze. Zastosowane metody badawcze (zarówno te charakterystyczne dla metod właściwych dla nauk o polityce i administracji jak również zaczerpnięte z metod dyscyplin pokrewnych) pozwoliły na prawidłowe zrealizowanie zaplanowanego programu badawczego. Zabrakło mi w tym aspekcie większego wykorzystania metody historycznej, dla wskazania i pełniejszego zrozumienia podłoża wielu procesów zachodzących i mających wpływ na aktualną politykę etniczną Austrii. Również przyjęta konceptualizacja pojęć, dotycząca m.in. polityki etnicznej, grup narodowościowych, społeczności napływowych, mieści się w badawczym kanonie definicyjnym.

Rozprawa dr Godlewskiej oparta została na solidnej podstawie źródłowej. Wykorzystała zarówno źródła mające charakter pierwotny, jak i wtórny (m.in. liczne akty prawne, programy działań, raporty, dane statystyczne). Uzupełnieniem materiałów źródłowych

jest literatura przedmiotu (w tym aspekcie nie dostrzegłem większych braków). Zabrakło mi natomiast większego wykorzystania materiałów wytworzonych przez stowarzyszenia i organizacje mniejszościowe. Zapewne takie powstały i są dostępne dla badaczy.

Konstrukcja pracy ma charakter problemowy. Składa się z wykazu skrótów, wstępu, sześciu rozdziałów, zakończenia, spisu tabel, map, wykresów, schematów oraz wykazu źródeł. Na końcu każdego rozdziału umieszczono jego krótkie podsumowanie ze wskazaniem co zostało omówione i jakie zagadnienia będą poruszane w następnych fragmentach. Muszę przyznać, że tak przyjęta konstrukcja, którą oceniam bardzo dobrze, jest przejrzysta i ułatwia czytelnikowi poruszanie się w omawianej problematyce.

W rozdziale pierwszym dokonano na podstawie literatury konceptualizacji pojęć i kategorii naukowych stosowanych w monografii, wraz z tendencjami w definiowaniu polityki etnicznej. Omówiono takie kategorie pojęciowe jak etniczność, polityka etniczna oraz cele i funkcje polityki etnicznej, metody stosowane w polityce etnicznej oraz paradygmaty badawcze. Dokonano też analizy relacji polityki etnicznej z innymi politykami, wskazując jednocześnie dziedziny naukowe zajmujące się etnicznością. Przedstawiono też koncepcje teoretyczne, które służą szerokiemu przedmiotowi badań naukowych nad polityką etniczną. Ważnym z punktu widzenia naukowego, jak również i dla dalszych badań, jest przedstawiona przez Autorkę definicja polityki etnicznej w odniesieniu do państwa austriackiego, które łączy współcześnie dwa jej elementy: politykę wobec uznanych grup narodowościowych oraz pozostałych społeczności uchodzących za imigranckie. W tej części monografii Habilitantka wykorzystała częściowo już wcześniejsze swoje ustalenia zawarte w monografii *Ochrona grup narodowościowych w Republice Austrii* oraz w opublikowanych artykułach naukowych.

Uwarunkowania polityki etnicznej Austrii to kolejny rozdział monografii. Autorka dokonała analizy podstaw polityki etnicznej w ujęciu teoretycznym. W tym aspekcie zdefiniowano, z podziałem na uwarunkowania wewnętrzne i zewnętrzne, główne czynniki determinujące austriacką politykę etniczną. W wewnętrznych uwarunkowaniach słusznie zwrócono uwagę na elementy demograficzne, historyczne, strukturę wewnętrzną poszczególnych grup, czy ustrój państwa i ustrój terytorialny. W uwarunkowaniach zewnętrznych analizie poddano m.in. międzynarodowe zobowiązania Austrii. Zwrócono też uwagę na rosnące znaczenie wyznawców islamu. Uważam, że kwestia ta będzie jednym z najistotniejszych problemów do rozwiązania przed jakim stanie państwo austriackie w ciągu najbliższych dwóch dekad. Habilitantka zauważa ten problem, stwierdzając, że Austria z państwa jednolitego pod względem etnicznym zaczyna ewoluować w kierunku państwa o coraz bardziej złożonej strukturze etnicznej. Przy tym decydujący wpływ na te zmiany będą miały

społeczności napływowe (s. 92). W tym aspekcie zabrakło mi pogłębionej analizy tendencji rozwojowych/lub ich braku wobec uznanych mniejszości narodowych. Taka analiza, również porównawcza, np. z sytuacją mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce, byłaby interesująca. Natomiast niezwykle interesujące z punktu badawczego są fragmenty poświęcone stratyfikacji socjoekonomicznej społeczeństwa ze wskazaniem na niezbędność mobilizacji zawodowej imigrantów oraz podejmowanie przez władze działań na rzecz zapobiegania ich marginalizacji społecznej.

W rozdziale trzecim wskazano na główne podmioty odpowiedzialne za realizowanie współczesnej polityki etnicznej Austrii. Dokonano analizy zarówno działań administracji rządowej oraz ze względu na specyfikę ustroju terytorialnego Austrii, także podmiotów szczebla centralnego i związkowego. Dodatkowo omówiono główne założenia partii politycznych w kwestii polityki etnicznej oraz podmiotów stanowiących reprezentację poszczególnych społeczności. Rozdział ten był dla mnie szczególnie interesujący ze względu na możliwość porównania działań państwa (zarówno na szczeblu centralnym jak i lokalnym) austriackiego z działaniami władz polskich, w których bezpośrednio uczestniczę będąc członkiem Komisji Wspólnej Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych. Bez wątpienia część austriackich rozwiązań można by implementować do polskiej polityki etnicznej (np. Narodowościowe Rady Doradcze, które w opinii dr Godlewskiej uzależnione są od rządu i sprowadzone do dystrybucji środków przyznanych na cele kulturowe). Daje się też zauważyć wspólne problemy stojące przed mniejszościami narodowymi w Austrii i w Polsce (np. w kwestii samodzielności decydowania o wydawaniu środków dla nich przeznaczonych, ich wielkości czy tablic dwujęzycznych). We fragmencie rozdziału dotyczącym organizacji reprezentujących interesy mniejszości narodowych oraz społeczności imigranckich zabrakło mi sięgnięcia do materiałów wytworzonych przez te podmioty oraz pogłębionej analizy dotyczącej na ile brane są one pod uwagę przy opracowywaniu założeń austriackiej polityki etnicznej. W mojej opinii zbyt ogólnikowo też poddano analizie działalność poszczególnych podmiotów mniejszościowych, prawie całkowicie pominięto też nazwiska liderów i działaczy tych podmiotów (w całej pracy padają chyba tylko nazwiska obywatela austriackiego narodowości słoweńskiej – adwokata Rudi Vouka i przewodniczącego Burgenlandzko-Węgierskiego Stowarzyszenia Kulturowego Ludwika Szeberényiego). Często doświadczenia działaczy i aktywistów mniejszościowych wpływają lub mogą wpływać na kształtowanie polityki etnicznej.

W rozdziale czwartym poświęconym mniejszościom narodowym, poza ukazaniem historycznego tła i uwarunkowań mniejszości narodowych w Austrii (w okresie przed 1955

rokiem), poddano analizie współczesną politykę państwa wobec grup narodowościowych wraz z aktualnym stanem prawnym, w tym będącą podstawą Ustawy o grupach narodowościowych z 1976 roku. Była ona pierwszą tak szczegółową regulacją prawną, której adresatami były mniejszości narodowe. Za cenne w tej części pracy uważam opracowanie przez Habilitantkę faz polityki austriackiej wobec uznanych mniejszości narodowych po 1955 roku (tabela s. 198-200) oraz zwrócenie uwagi na wpływ instytucji Unii Europejskiej na kształtowanie prawa wobec mniejszości.

W rozdziale poświęconym polityce wobec społeczności imigranckich jako nowym wymiarze polityki etnicznej Austrii dr Ewa Godlewska analizuje ważny współcześnie problem jakim staje się rosnąca, nie tylko w Austrii, liczba migrantów. Warto zauważyć, że kwestia ta będzie istotnym elementem i stale obecnym w najbliższym okresie w polityce europejskiej. Doświadczenia austriackie zapewne będzie można wykorzystać w realizacji polityk etnicznych w innych państwach. Za cenne w tym rozdziale uważam wskazanie schematu działań państwa austriackiego wobec społeczności imigranckich (fazy z podziałem na okresy oraz najważniejsze regulacje prawne w tym zakresie). Natomiast zbyt ogólnie i z dużym uproszczeniem przeanalizowana została polityka wyznaniowa Austrii. Na przykład w aspekcie prawosławia zwrócona została tylko uwaga na Serbów, a przecież na terenie państwa austriackiego prowadzą działalność religijną patriarchaty: konstantynopoliński, antiocheński (wierni z Turcji, Syrii, Libanu, Jordanii oraz Iraku) oraz Rosyjski Kościół Prawosławny (eparchia wiedeńska i austriacka), Rosyjski Kościół Prawosławny poza Granicami Rosji (eparchia berlińska i niemiecka), Rumuński Kościół Prawosławny i Bułgarski Kościół Prawosławny. Ten fragment monografii wymagałby dopracowania.

Ostatni rozdział jest całościowym podsumowaniem i jednocześnie oceną polityki etnicznej Austrii. Habilitantka w swojej monografii trafnie wskazała, że współcześnie istotnym zagrożeniem dla mniejszości narodowych jest proces niewymuszonego wynaradawiania się członków tych grup. Zjawisko to nie dotyczy tylko Austrii. Jest to proces, który z różnych przyczyn dotyczy także mniejszości narodowych i etnicznych w innych państwach (widoczny jest również w Polsce). Z tego też powodu polityka etniczna państw demokratycznych powinna służyć przede wszystkim podtrzymywaniu i umacnianiu ich tożsamości. Natomiast współistnienie mniejszości i większości wymaga promowania wychowania w duchu tolerancji i dialogu. Niezbędny jest wzajemny szacunek dla ludzi o różnym pochodzeniu etnicznym, tożsamości kulturowej, językowej czy też religijnej (s. 164).

Od strony redakcyjnej i językowej nie mam do przedstawionej rozprawy zastrzeżeń. Całość przygotowana została z najwyższą starannością. Drobne potknięcia przytrafiają się

Habilitantce sporadycznie (np. pisownia nazw Kościołów: z wielkiej litery Kościół katolicki a z małych liter Kościoły: ewangelicki, greckokatolicki czy prawosławny). Układ pracy i cała konstrukcja są przejrzyste i logiczne co ułatwia lekturę. Aparat naukowy wykonany został bez zastrzeżeń. Generalnie moja ocena jest pozytywna. W monografii poruszono ważny problem dotyczący polityki etnicznej Austrii, dokonano analizy z uwzględnieniem wielu nowych ustaleń badawczych. Praca stanowi cenny wkład i poszerza naszą dotychczasową wiedzę o ważnym aspekcie polityki państwa jaką jest polityka etniczna. Nie mam wątpliwości, że rozprawa dr Ewy Godlewskiej spełnia wymogi ustawowe stawiane rozprawom habilitacyjnym.

3. Ocena działalności dydaktycznej, organizacyjnej i popularyzującej naukę

Dla pełnego obrazu sylwetki Habilitantki należy wskazać na jej działalność dydaktyczną, osiągnięcia organizacyjne i popularyzujące naukę.

Działalność dydaktyczna związana jest z Wydziałem Politologii i Dziennikarstwa UMCS. Jest wytrawnym i doświadczonym dydaktykiem. Już od 2009 roku prowadzi regularne zajęcia m.in. z przedmiotów: Ochrona praw człowieka, Europejskie systemy ochrony praw mniejszości narodowych czy Współczesne konflikty etniczne w Europie. Co ważne, zajęcia te korespondowały bezpośrednio z obszarami prowadzonych badań.

Habilitantka wykazuje również dużą aktywność i posiada znaczące osiągnięcia w obszarze organizacyjnym. Sześciokrotnie uczestniczyła w pracach komitetów organizacyjnych konferencji oraz kongresów, pełniąc trzykrotnie funkcję sekretarza. Wykonywała również prace o charakterze recenzenta w czasopiśmie naukowych oraz recenzowała prace dyplomowe (24 magisterskie i 43 licencjackie). Jest promotorem pomocniczym w dwóch postępowaniach doktorskich, członkinią Polskiego Towarzystwa Nauk Politycznych (od 2021 roku) oraz członkiem Zarządu Oddziału Lubelskiego PTNP (od 2019 roku), prowadzi działalność w Towarzystwie Polsko-Austriackim, jednocześnie pełniąc funkcję sekretarza Oddziału Lubelskiego TPA. Od 2008 roku współpracuje z Ogólnopolskim Stowarzyszeniem Represjonowanych w Specjalnych Obozach Wojskowych w latach 1982-1983. Współpracowała również z Biurem Grup Narodowościowych w Karyntii (Austria) oraz m.in. z Domem Europejskim przy Fundacji Rozwoju Śląska oraz Wspierania Inicjatyw Lokalnych w Opolu, Regionalnym Centrum Informacji Europejskiej w Lublinie, Zarządem Regionu Środkowowschodniego NSZZ „Solidarność” w Lublinie, Fundacją „Ruchu Solidarności Rodzin” i Fundacją „Europejska Manufaktura Wiedzy”.

Dr Godlewska była w latach 2007-2008 wykonawcą projektu badawczego Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego, oraz uczestnikiem 3 projektów współfinansowanych ze środków Unii Europejskiej. Między innymi w ich ramach była uczestnikiem dwóch zagranicznych pobytów studyjnych (Włochy i Ukraina). Odbyła także staż na Sycylii, w ramach projektu „Polsko-włoski program <Wsparcie dla Rozwoju>” (współfinansowany ze środków Unii Europejskiej) oraz staż podoktorski na Wydziale Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

Aktywność powyższą, biorąc pod uwagę prowadzoną w tym czasie także pracę naukowo-badawczą, oceniam bardzo wysoko.

4. Konkluzja

Mimo sformułowanych powyżej uwag i zastrzeżeń oceniam recenzowaną rozprawę, jak również całokształt dorobku naukowego, organizacyjnego i dydaktycznego dr Ewy Godlewskiej wysoko. W mojej opinii oceniany dorobek spełnia wszelkie wymogi stawiane kandydatom do uzyskania stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie nauk o polityce i administracji.

